

Z dziejów kontrreformacji na Śląsku Cieszyńskim albo jak Suchankowie z Brzezówki w XVII i XVIII wieku wiarę zmieniali

MICHAEL MORYS-TWAROWSKI

Morys-Twarowski, Michael: Tales of Counter-Reformation in Cieszyn Silesia: How the Suchanek Family of Brzezówka Changed Their Denomination in the 17th and 18th Century

The starting point of this article is an attempt to answer the following question: why did some peasants in Cieszyn Silesia choose to convert to Catholicism during the Counter-Reformation (1654–1781), while others remained Protestant? This article analyzes the denominational choices of one ordinary peasant family living in Cieszyn Silesia at the time – the Suchanek family, who resided in the village of Brzezówka (now in the Cieszyn district), belonged to the Teschener Kammer (Komora Cieszyńska, Těšínská komora), a princely state owned by the Habsburg family. Contrary to claims made in existing literature, there is no evidence linking an individual's affluence to their choice of denomination. The decisive factor was in fact the individual's wife's denomination – to put it in simple terms, some put emphasis on which church to go to, while others put emphasis on who they go to church with.

Key words *Cieszyn Silesia; Counter-Reformation; 17th Century; 18th Century; Peasants*

Contact *Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Cieszynie; morys-twarowski@wp.pl*

I. Historia kontrreformacji w Księstwie Cieszyńskim rozpoczyna się w 1609 roku, kiedy książę Adam Waclaw, dotychczas gorliwy protestant, przeszedł na katolicyzm¹. Do końca panowania Piastów cieszyńskich nie przybrała ostrej formy. Wpłynęły na to burzliwe wydarzenia wojny trzydziestoletniej (1618–1648), kiedy Księstwo Cieszyńskie było okupowane przez wojska katolickie i protestanckie, wreszcie postawa księżnej Elżbiety Lukrecji, córki Adama Waclawa, rządzącej od 1625 roku. Wprawdzie – często pod wpływem nacisków zewnętrznych – wydawała antyprotestanckie rozporządzenia, w praktyce rządziła w duchu tolerancji religijnej². Sytuacja uległa diametralnej zmianie po jej śmierci

¹ JEŽ, Radim: Kariéra konvertity : Životní osudy knížete Adama Václava Těšínského (1574–1617). In: BRŇOVJÁK, Jiří – GOJNICZEK, Waclaw – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.): *Šlechtic v Horním Slezsku / Szlachcic na Górnym Śląsku : Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV–XX wiek)*. Katowice – Ostrava 2011, s. 161–164.

² PANIC, Idzi: *Śląsk Cieszyński w początkach czasów nowożytnych (1528–1653)*. Cieszyn 2011, s. 288–296. Zob. też: SPRATEK, Daniel: Právní poměry v evangelické církvi na Těšínsku v letech 1709–1781 a jejich vliv na uspořádání toleranční církve v Rakousku (I. díl). *Revue církevního práva – Church Law Review*, 2002, č. 1 (21), s. 20–21; ŠMERDA, Milan: Kněžna Alžběta Lukrecie a protireformace na Těšínsku (1625–1653). *Těšínsko* 47, 2004, č. 4, s. 1–10; Tamže 48, 2005, 1, s. 1–7.

w 1653 roku, kiedy bezpośrednio rządy w Księstwie Cieszyńskim objęli Habsburgowie. Już w 1654 roku nowi władcy rozpoczęli zdecydowaną akcję kontrreformacyjną. Na początek odebrali protestantom prawie pół setki świątyń (w ich rękach jeszcze przez pewien czas pozostały jedynie dwie kaplice w Pogwizdowie i Piersćcu), później próbowali zmusić ich do przyjęcia katolicyzmu. Pewną poprawę sytuacji protestantów przyniosła ugoda altransztadzka z 1707 roku, na mocy której dwa lata później mogli wybudować swoją świątynię (Kościół Jezusowy w Cieszynie). W 1781 roku cesarz Józef II wydał Patent Tolerancyjny i chociaż protestanci na pełne równouprawnienie musieli czekać aż do przyjęcia Konstytucji Grudniowej w 1867 roku, okres właściwej kontrreformacji na Śląsku Cieszyńskim zamyka się w latach 1654–1781. Dzieli przy tym się na dwa podokresy, rozgraniczone rokiem 1709, kiedy to powstał Kościół Jezusowy w Cieszynie³.

W tym czasie wielu mieszkańców Śląska Cieszyńskiego przeszło z protestantyzmu na katolicyzm. Wiele osób trwało jednak przy wyznaniu ewangelicko-augsburskim, co znalazło nawet odbicie w popularnym przysłowiu *twardy jak luterska wiara pod Cieszynem*. Ze spisu ludności sporządzonego w 1790 roku wynika, że na Śląsku Cieszyńskim mieszkało 86 108 katolików (70,72 %) i 35 334 protestantów (29,02 %)⁴.

Z racji różnic stanowych, kontrreformacja miała inny przebieg wśród szlachty, inny wśród mieszkańców miast, a jeszcze inny w przypadku chłopów⁵. O ile większość miast (z wyjątkiem Bielska) uległo niemal całkowitej rekatolizacji, w przypadku wsi – obok takich, gdzie dominowali katolicy, odnajdujemy te, gdzie przeważali protestanci, jak i typowo mieszane, w których proporcje wyznaniowe rozłożyły się mniej więcej po równo.

Dlaczego część chłopów ze Śląska Cieszyńskiego w latach 1654–1781 przeszła na katolicyzm, a inni pozostali protestantami? Na pewno ważnym czynnikiem było wyznanie pana feudalnego. W wioskach należących do protestantów, ich poddani-współwyznawcy nie byli poddawani tak mocnym naciskom. W literaturze panuje pogląd, że protestanci częściej wchodzili w posiadanie gruntów i starali się je utrzymać, by mieć silniejszą pozycję

³ Historia wyznaniowa Śląska Cieszyńskiego w latach 1654–1781 doczekała się obszernej literatury. Ze starszych publikacji wskazać należy monografie, poświęcone dziejom protestantyzmu: BIERMANN, Gottlieb: *Geschichte des Protestantismus in Österreichisch-Schlesien*. Prag 1897; MICHEJDA, Karol: *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim (od Reformacji do roku 1909)*. In: ZIELIŃSKI, Tadeusz J. (ed.): *Z historii Kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Warszawa 1992; WAGNER, Oskar: *Mutterkirche vieler Länder: Geschichte der Evangelischen Kirche im Herzogtum Teschen 1545–1918/20*. Wien – Köln – Graz 1978. Z nowszej literatury zob.: SPRATEK, D.: *Právní poměry*, s. 21–50; BALAS, Pavel – PINDUR, David: *Spor o pohřbení apostaty v Puncově roku 1712*. *Těšínsko* 50, 2007, č. 4, s. 10–15; SPYRA, Janusz: *Kontrreformacja w Cieszynie w latach 1653–1709*. In: CZYŻ, Renata – GOJNICZEK, Waclaw – SPRATEK, Daniel (ed.): *Trzysty lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim: W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszynie*. Cieszyn 2010, s. 66–88; PINDUR, David: *Stoleti rekatolizace Tesinska. Ke konfesnim promenam – od knizete po poddané (1609–1709)*. In: Tamże, s. 89–129; idem: *Případ „apostaty“ Adama Myšky z Jablunkova. Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku* 8, 2007, s. 69–86; idem, *Osudy evangelíků v Bystrici v období rekatolizace (1654–1709)*. *Těšínsko* 53, 2010, č. 4, s. 1–8; SPYRA, Janusz: *Śląsk Cieszyński w okresie 1653–1848*. Cieszyn 2012.

⁴ WADOWSKI, Andělín: *Spis ludności na Śląsku Cieszyńskim z roku 1790*, *Pamiętnik Cieszyński* 1, 1961, tabela po s. 116.

⁵ Oprócz literatury cytowanej w przypisie 3 w przypadku szlachty zob. GOJNICZEK, Waclaw: *Z dziejów szlachty w księstwie cieszyńskim ze szczególnym uwzględnieniem protestantów. Szkice archiwalno-historyczne* 2, 2000, s. 14–19.

wobec nacisków o charakterze religijnym⁶. Trudno zgodzić się z tym twierdzeniem, bowiem można wskazać szereg rodzin katolickich, które także utrzymywały swoje gospodarstwo przez kilka pokoleń⁷. Idzi Panic w monografii Górek Wielkich i Małych zwrócił uwagę na fakt, że po 1709 roku na katolicyzm częściej przechodzili biedniejsi mieszkańcy wsi. Wynikało to z faktu, że – wobec rozbudowanej sieci parafialnej – katolicycy duchowni nie mieli problemu z prowadzeniem akcji charytatywnych. W latach 1709–1781 protestanci posiadali tylko jeden zbor w Cieszynie, więc siłą rzeczy pastorowie mogli działać skutecznie na tym polu jedynie w najbliższej okolicy (wizyta np. w Górkach Wielkich oznaczałaby potrzebę nocowania w tej miejscowości)⁸.

W niniejszym artykule chciałbym poddać analizie wybory wyznaniowe przedstawicieli rodu Suchanków z Brzeźówki. W 1654 roku była to rodzina protestancka, w 1781 roku odnajdujemy wśród nich sporą grupę katolików. Wszyscy mieszkali w tej samej miejscowości, należącej do Komory Cieszyńskiej (dawny kompleks dóbr książęcych, znajdujący się od 1653 roku w rękach Habsburgów). Jednocześnie nie była to miejscowość zbyt oddalona od Cieszyna (ok. 11 km). Do 1784 r. należała do parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie, a w skład parafii ewangelicko-augsburskiej w Cieszynie wchodzi po dziś dzień (dokładniej do filiału cieszyńskiej parafii w Hażlachu). Można powiedzieć, że wszyscy przedstawiciele rodu Suchanków, biedniejsi i bogatsi, mieli takie same szanse pozostać protestantami w latach 1654–1781. Co przesądziło o tym, że część z nich zmieniła wyznanie?

Suchankowie byli rodziną chłopską, wywodzącą się najpewniej ze Stonawy – wsi położonej na dzisiejszym Zaolziu, w granicach Republiki Czeskiej. Niestety księgi metrykalne parafii rzymskokatolickiej w Karwinie, do której należała wspomniana miejscowość, zachowały się dopiero od 1702 roku. Jednak w tomie metryk za lata 1702–1717 odnaleźć można aż osiemnaście par małżeńskich Suchanków, które w tym czasie pobrały się lub doczekały potomstwa⁹. Dodatkowo w źródłach z XVII wieku odnajdujemy szereg informacji o Suchankach ze Stonawy¹⁰. W tej miejscowości stwierdzono też nazwę

⁶ POPIOŁEK, Franciszek: *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Katowice 1958, s. 57; CHLEBOWCZYK, Józef: *Gospodarka Komory Cieszyńskiej na przełomie XVII–XVIII oraz w pierwszej połowie XVIII w.* Wrocław 1966, s. 52–53; POŁOCZKOWA, Barbara: Znaki pieczętnie chłopów cieszyńskich. *Pamiętnik Cieszyński* 4, 1992, s. 90.

⁷ Np. Pszczółkowie z Krasnej; MORYS-TWAROWSKI, Michael: Pszczółkowie z Krasnej koło Cieszyna od XVII do początku XX wieku, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego : Prace Historyczne* 138, 2011, s. 97–108.

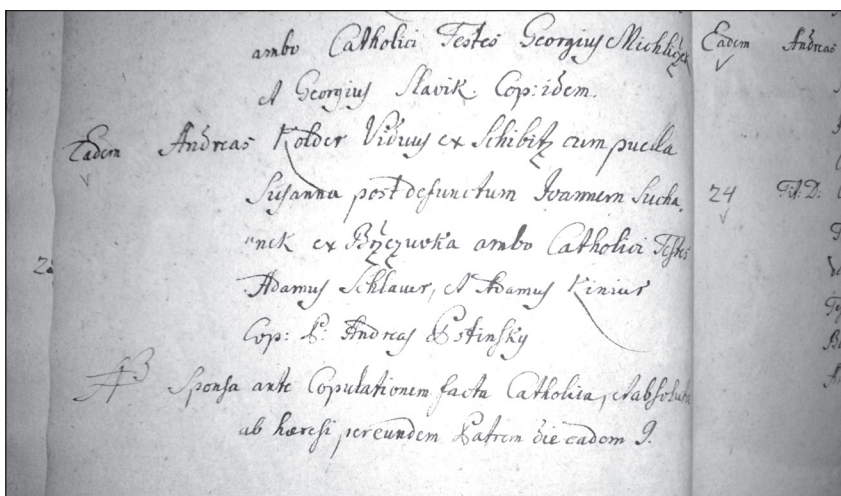
⁸ PANIC, Idzi: *Dzieje Górek Wielkich i Małych*. Górki Wielkie [2005], s. 65–68. Zob. też MACHEJ, Anna: Rola posługi chorym i umierającym w okresie kontrreformacji na Śląsku Cieszyńskim. In: PANIC, Idzi (ed.): *Ojczyzna wielka i mała : Księga pamiątkowa wydana z okazji 40-lecia Oddziału PTH w Cieszynie*. Cieszyn 1996, s. 56–60.

⁹ Zemský archiv v Opavě (dalej ZAO), Sbirka matrik Severomoravského kraje (dalej SMSK), sign. Ka II 1, Metryki parafii rzymskokatolickiej w Karwinie 1702–1717.

¹⁰ W metrykach parafii w Cieszynie zachowały się informacje o ślubach kilku Suchanków ze Stonawy: Jana w 1633 roku (PANIC, Idzi (ed.): *Najstarsze metryki cieszyńskie : Księga Metrykalna Parafii pod wezwaniem Marii Magdaleny w Cieszynie z lat 1628–1641*. Cieszyn 2006, s. 160), Adama w 1658 roku (Parafia rzymskokatolicka pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie [dalej PMMC], Metryki ślubów. T. 2, s. 108), Adama w 1673 roku (PMMC, Metryki ślubów. T. 3, s. 137), Szymona w 1674 roku (PMMC, Metryki ślubów. T. 3, s. 141) i wdowca Pawła w 1686 roku (PMMC, Metryki ślubów. T. 4, s. 39). W 1642 roku do prawa miejskiego Cieszyna został przyjęty Adam Suchanek ze Stonawy; Indeks przyjętych do prawa miejskiego Cieszyna w latach 1624–1765 zestawiony przez Hermanna Zebischa (Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Dział Historii, sygn. 7158), s. 68.

miejscową Suchankowice¹¹. Wszystko przemawia więc za tym, by widzieć Stonawie kolebkę rodu Suchanków. Najprawdopodobniej właśnie stamtąd pochodził Paweł Suchanek, pierwszy znany przedstawiciel rodu osiadły w Brzezówce, który 26 lutego 1653 roku kupił tam grunt zagrodniczy, w późniejszych czasach oznaczony numerem 25¹².

II. W interesującym mnie okresie 1654–1781 udało się odnaleźć 81 przedstawicieli rodu Suchanków z Brzezówki. Można wyróżnić dwie linie rodu, które – co ciekawe – nie były ze sobą spokrewnione po mieczu. Dla XVII wieku ze względu na skąpy materiał źródłowy, część powiązań genealogicznych ma charakter hipotetyczny. Dodatkowym problemem może być też labilność nazwisk. W przypadku kilku osób wyznanie jest jedynie prawdopodobne. Są to jednak trudności, z którymi badacz musi się borykać odtwarzając losy większości, jeżeli nie wszystkich, rodzin chłopskich ze Śląska Cieszyńskiego z tego okresu. Spośród 82 przedstawicieli Suchanków z Brzezówki 47 było protestantami, 25 katolikami, a oprócz tego 9 osób przeszło z protestantyzmu na katolicyzm (przy czym jedna konwersja była ewidentnie formalna).

Metryka ślubu Andrzeja Koldra i Zuzanny z domu Suchanek

III. Pierwszy potwierdzony źródłowo przypadek konwersji z protestantyzmu na katolicyzm w rodzinie Suchanków z Brzezówki pochodzi dopiero z 1696 roku. Wtedy Ewa Suchankówna (I.7), krótko przed ślubem z Błażem Soją, wspólnie z narzeczonym przeszła na katolicyzm¹³.

Mąż Ewy Suchankówny był ciekawą postacią. W 1669 roku ożenił się po raz pierwszy. W 1678 roku kupił grunt w Brzezówce, po czym uciekł ze wsi. Trudno powiedzieć, czy zdecydował się na ten krok z przyczyn ekonomicznych, czy religijnych. Pozostawiony przez

¹¹ [Lech]: Nazwy miejscowe Stonawy na Śląsku Cieszyńskim. *Zwrot* 5, 1953, nr 7, s. 11.

¹² Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie (dalej APC), Komora Cieszyńska (dalej KC), sygn. 2330, s. 212.

¹³ PMMC, Metryki ślubów. T. 4, s. 97. Cyfry w nawiasach przy poszczególnych osobach oznaczają miejsce w tablicy genealogicznej (zob. Aneks).

niego grunt nabył w 1681 roku Jerzy Sadowski, ale niedługo potem i on dał nogę ze wsi¹⁴. Sojka wrócił do Brzeźówki najpóźniej w 1696 roku.

Kolejna konwersja również dotyczy pary narzeczonych. 23 października 1712 roku Adam Białek vel Suchanek (II.4) wspólnie ze swoją narzeczoną Elżbietą Sysłową, wdową z Brzeźówki, przeszedł na katolicyzm; para pobrała się siedem dni później¹⁵.

Mniej więcej w tym czasie na katolicyzm przeszedł Jan Suchanek (I.6). Jeszcze w czerwcu 1711 roku jego córka została ochrzczona w protestanckim Kościele Jezusowym w Cieszynie. W 1713 roku Jan umarł jako katolik. Warto zaznaczyć, że jego żona Zuzanna pozostała protestantką (tak określona przy okazji drugiego ślubu)¹⁶. O konwersji synów wspomnianego Jana, Jana (I.12) i Macieja (I.14) mamy tylko pośrednie informacje. Jan zmarł w 1742 roku jako katolik, z kolei Maciej nazwany został katolikiem przy okazji chrztu swojego jedynego syna w 1741 roku. Ich żony były katoliczkami¹⁷. Mateusz Suchanek (I.15), także syn Jana (I.6), przeszedł na katolicyzm w 1732 roku przed ślubem z Anną Pyrchałówną, katoliczką z Gumien¹⁸.

Jadwiga Suchankówna (I.16), córka Jana (I.6), wyszła za mąż w 1732 roku za Jakuba Banota, katolika. W metryce ślubu brak jednak informacji o konwersji. Na katolicyzm musiała przejść później; około 1752 roku w spisie mieszkańców parafii cieszyńskiej występuje jako katoliczka¹⁹. Zuzanna Suchankówna (I.17), również córka Jana (I.6), na katolicyzm przeszła krótko przed ślubem w 1746 roku²⁰. W 1760 roku przed ślubem na katolicyzm przeszła Elżbieta Suchankówna (II.17). Formalnie miała być katoliczką. Jej rodzice, protestanci, musieli oświadczyć, że wychowują ją w wierze katolickiej, jednak nie zamierzali wywiązywać się ze złożonego zobowiązania. Elżbieta Suchankówna, *źle wychowana*, jako jedyna z rodzeństwa przeszła na katolicyzm. Krótko potem poślubiła Michała Widenkę, wdowca i katolika z Hażłacha²¹.

Najmłodszą konwertytką w rodzinie Suchanków z Brzeźówki była bratanica wspomnianej Elżbiety, Maria Suchankówna (II.28). Była córką *źle wychowanego* i protestantki. Na katolicyzm przeszła 16 grudnia 1770 roku, mając 14 lat. W chwili jej konwersji ojciec już nie żył. Matka, Maria z Piechów Suchankowa, zobowiązała się przejść na katolicyzm 13 kwietnia 1771 roku. Z zobowiązania wywiązała się 10 czerwca 1773 roku²².

14 PMMC, Metryki ślubów. T. 2, s. 133; APC, KC, sygn. 2330, s. 181–186.

15 PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 22.

16 Biblioteka i Archiwum im. Tschammera w Cieszynie (dalej BiAT), Metryki chrztów. T. 1, s. 38 (wg starej paginacji 36); PMMC, Metryki zgonów. T. 1, s. 160; PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 90.

17 PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 456; PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 229.

18 PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 288.

19 Tamże, s. 287; PMMC, Spis mieszkańców parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie z ok. 1752 roku [znajduje się w nieoprawionej, niekompletnej księdze, gdzie zamieszczono również wykaz małżeństw protestanckich i mieszanych wyznaniowo z lat 30. XVIII w. Orientacyjną datę spisu ustalono na podstawie wieku wymienionych w nim osób, jednak kwestia ta wymaga dokładniejszych badań].

20 PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 10.

21 Tamże, T. 6, s. 209–210; Parafia rzymskokatolicka pw. św. Michała Archanioła w Kończycach Wielkich (dalej PMAKW), Metryki ślubów. T. 1, s. 82.

22 PMMC, Spis nawróconych z lat 1718–1850, księga niepaginowana.

IV. Część przedstawicieli rodu Suchanków pozostała protestantami. Maria Suchankówna (I.13), której trzej bracia i siostra przeszli na katolicyzm, 28 czerwca 1734 roku w Cieszynie poślubiła Wawrzyńca Kawolka. Przed ślubem musiała przejść na katolicyzm. Małżonkowie zobowiązali się też, że w tej wierze wychowają swoje dzieci²³. Po ślubie Maria i Wawrzyniec Kawalkowie mieszkali w Brzeźówce, gdzie przyszedł na świat ich syn Jan (ochrzczony 9 marca 1735). W metryce chrztu jego rodzice zostali odnotowani jako ewangelicy²⁴. Oznacza to, że zmiana wyznania przez Marię była jedynie formalna. Krótco po 1735 roku rodzina Kawalków najprawdopodobniej opuściła Brzeźówkę, jak i teren parafii cieszyńskiej²⁵.

Protestantem pozostał także Jerzy Suchanek (II.5). Żeniąc się w 1722 roku z protestantką Anną Hadynówną, nie zmienił wyznania. Małżonkowie musieli się jednak zobowiązać, że swoje dzieci wychowają w wierze katolickiej²⁶. Nie wywiązali się z tego: wszystkie dzieci były luteranami (jedynie córka Elżbieta, II.17, w wieku 22 lat przeszła na katolicyzm).

Z synów Jerzego Suchanka, Mateusz (II.10) poślubił Zuzannę Pawliczównę, „źle wychowaną” z Brzeźówki, Jerzy (II.13) – Marię Piechównę, protestantkę z Knaju, Maciej (II.15) – Ewę Piwkównę, protestantkę z Hażłacha, a Andrzej (II.19) – Marię Rybównę, protestantkę z Pastwisk. Wiadomo, że Mateusz, Maciej i Andrzej musieli się zobowiązać, że swoje dzieci wychowają w wierze protestanckiej²⁷. Prawdopodobnie podobne oświadczenie musiał złożyć Jerzy, jednak jego metryki ślubu nie udało się odnaleźć²⁸. Dzieci Mateusza i Andrzeja wychowywały się w wierze protestanckiej. Można się domyślać, że podobnie byłoby w przypadku Jerzego i Macieja, jednak – po ich przedwczesnej śmierci – wdowy po nich przeszły na katolicyzm (Ewa, wdowa po Macieju, w 1767 roku przed ślubem z Andrzejem Czudkiem; Maria, wdowa po Jerzym, w 1773 roku)²⁹. Losów dzieci Macieja nie udało się ustalić. Już po wydaniu Patentu Tolerancyjnego Jerzy (I.28), katolik, 2 września 1788 roku poślubił Annę Sojkę, luterankę (29 sierpnia 1788 roku kupił od Tomasza Sojki, ojca Anny, grunt w Brzeźówce). Synowie z tego małżeństwa byli ochrzczeni jako katolicy, córki jako ewangeliczki³⁰.

²³ PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 308.

²⁴ PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 32.

²⁵ W księgach metrykalnych parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny nie znalazłem informacji na ich temat po 1735 r.

²⁶ PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 179.

²⁷ Tamże. T. 6, s. 73, 422; PMAKW, Metryki ślubów. T. 1, s. 78; Książnica Cieszyńska w Cieszynie (dalej KCC), Zbiór rękopisów Biblioteki dekanatu cieszyńskiego, sygn. 54, Spis protokołów przedmażeńskich katolików z parafii cieszyńskiej z ewangelikami, nr 19.

²⁸ Jego żona pochodziła z Knaju (obecnie przysiółek wsi Drogomyśl), należącego do 1785 roku do parafii rzymskokatolickiej pw. św. Barbary w Strumieniu (później do parafii rzymskokatolickiej pw. św. Anny w Pruchnej). Jednak w strumieńskiej parafii najstarsze udostępnione mi księgi pochodzą z 1785 roku. Pytanie, czy starsze księgi znajdują się na plebanii poza kancelarią parafialną (np. na strychu albo w piwnicy), czy zostały zniszczone w czasach II wojny światowej, pozostaje otwarte.

²⁹ PMMC, Spis nawróconych z lat 1718–1850, księga niepaginowana.

³⁰ APC, KC, sygn. 1942/8, k. 124–124v. Parafia rzymskokatolicka pw. św. Jana Nepomucena w Pogwizdowie (dalej PJNP), Metryki chrztów – Pogwizdów, Brzeźówka, Markłowice 1785–1816/1821, Brzeźówka, s. 10, 14, 18; BiAT, Metryki chrztów. T. 3, s. 331 (wg starej numeracji 330), 504, 725, 803.

V. Jak wspomniałem, w literaturze można spotkać się z opinią, że protestanci nabywali grunty, aby skuteczniej bronić się przez zmianą wyznania. Zachowana księga gruntowa Brzeźówki pozwala ocenić sytuację majątkową poszczególnych przedstawicieli rodu.

W przypadku mężczyzn-konwertytów Jan Suchanek (I.6) w chwili zmiany wyznania był właścicielem gruntu. Adam Białek vel Suchanek (II.4) nie posiadał gruntu, ale po ślubie z Elżbietą Sysłową, który nastąpił tydzień po zmianie wyznania, gospodarował na gruncie, należącym do jej pierwszego męża. W 1716 roku Elżbieta Suchankowa sprzedała grunt swojemu synowi Jerzemu Sysle, a Adam Białek vel Suchanek wykupił gospodarstwo, które wcześniej należało do jego prawdopodobnego ojczyma, Jerzego Białka vel Suchanka.

Nie znamy daty konwersji Jana Suchanka (I.12). Wiadomo, że w 1719 roku ożenił się (jeszcze jako protestant) z wdową po Jerzym Hadynie i odkupił od swoich pasierbów grunt w Brzeźówce³¹. Jako właściciel gruntu został odnotowany w urbarzu z 1729 roku³². Na gruncie gospodarował aż do śmierci w 1742 roku³³.

Brat Jana, Maciej (I.14), 12 września 1733 roku kupił od swojego najstarszego brata Jerzego chałupę w Brzeźówce³⁴. Nie wiadomo, czy na katolicyzm przeszedł przed, czy po tej dacie.

Brat wspomnianej dwójki, Mateusz (I.15), w chwili przejścia na katolicyzm w 1732 roku nie posiadał gruntu. Dopiero w 1751 roku kupił gospodarstwo, pozostawione przez zbiegłego Jerzego Kaczmarczyka. Kupno potwierdzono 8 listopada 1754 roku na wielkiej gromadzie³⁵. Grunt ten był później oznaczony numerem 10. Mateusz jako Mateusz Suchanek starszy pojawia się w urbarzu z 1770 roku³⁶. 16 września 1772 roku sprzedał grunt swojemu najstarszemu synowi Andrzejowi (I.20)³⁷.

Ciekawie przedstawiała się sytuacja wiernego protestantyzmowi Jerzego Suchanka (II.5). 17 listopada 1729 roku kupił grunt w Brzeźówce od Macieja Dziadka³⁸, a 26 marca 1753 roku sprzedał go swojemu synowi Maciejowi (II.15)³⁹. Maciej gospodarował na nim do śmierci (zmarł zapewne w 1765 roku). 31 października 1768 roku grunt pozostawiony przez Macieja Suchanka nabył Jan Czudek, co potwierdzono na wielkiej gromadzie 19 listopada tego samego roku. Cztery lata później, 15 września 1772 roku, Jan Czudek sprzedał grunt swojemu synowi Andrzejowi, zapewne identycznemu z Andrzejem Czudkiem, drugim mężem Ewy Suchankowej, wdowy po Macieju⁴⁰.

Nie udało mi się odnaleźć w księdze gruntowej informacji, jak w posiadanie gruntu wszedł Mateusz (II.10). Jako Mateusz Suchanek młodszy, siedlak w Brzeźówce nr 14, został

³¹ APC, KC, sygn. 1942/8, k. 262v.

³² APC, KC, sygn. 2559, k. 213.

³³ Według księgi gruntowej 5 marca 1743 roku Jan Fober nabył ów grunt po zmarłym ojcu swojej żony, Janie Suchanku; APC, KC, sygn. 1942/8, k. 263. W rzeczywistości był żonaty z Ewą Hadynówną, pasierbicą Jana Suchanka; PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 404 (Fober był protestantem, Hadynówna katoliczką). Jan Fober odnotowany jest jeszcze w urbarzu z 1755 roku; APC, KC, sygn. 2561, k. 183.

³⁴ APC, KC, sygn. 1942/8, k. 230–230v.

³⁵ Tamże, k. 146v.

³⁶ APC, KC, sygn. 2597, k. 2; ZAO, Urbariałni komise slezská, Opava, inv. č. 1113, sig. 19–28.

³⁷ Tamże, sygn. 1942/8, k. 147.

³⁸ Tamże, k. 189.

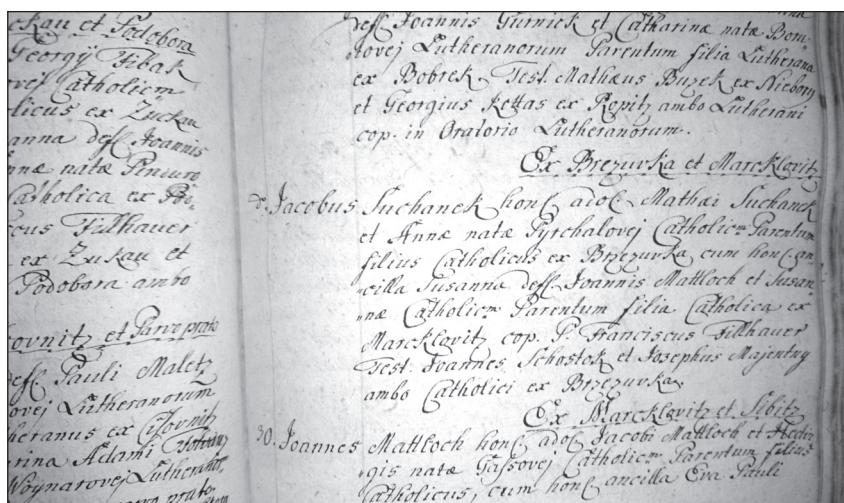
³⁹ Tamże, k. 189v.

⁴⁰ Tamże, k. 190.

wymieniony w urbarzu z 1770 r.⁴¹ Siedlakiem został nazwany również w metryce ślubu swojej córki z 1781 r.⁴²

Pozostali synowie Jerzego, którzy mieszkali na terenie parafii cieszyńskiej, jak wynika z ksiąg metrykalnych nie posiadali gruntu i należeli do grona komorników, najbiedniejszych mieszkańców wsi, którzy wynajmowali izbę u bogatszych gospodarzy. Jerzy (II.13) mieszkał w Brzeźówce, Andrzej (II.19) przez pewien czas żył na przedmieściach Cieszyna, aż wreszcie przeniósł się do Bobrka koło Cieszyna.

Dwie córki Mateusza Suchanka (II.10) wyszły bardzo dobrze za mąż za bogatych ewangelickich chłopów. Anna (II.20) poślubiła Jana Zamarskiego, wójta Sibicy⁴³, a Zuzanna (II.22) – Adama Kantora, późniejszego wójta Markłowic⁴⁴. Ciekawostką jest, że Anna z Suchanków Zamarska (II.20) była prababką Jerzego Harwota (1853–1907), znanego nauczyciela i działacza społecznego⁴⁵.

Metryka ślubu Jakuba Suchanka i Zuzanny z domu Matloch

VI. Osobnym zagadnieniem jest imigracja chłopów (często na tle wyznaniowym) ze Śląska Cieszyńskiego. W przypadku parafii cieszyńskiej utrudnieniem w badaniach jest fakt, że nie zachowała się księga zgonów z lat 1744–1774. Jeśli chodzi o Suchanków z Brzeźówki, za imigrantów można uważać przedstawicieli rodu, o których milczą księgi metrykalne parafii rzymskokatolickiej w Cieszynie, jak i sąsiednich (Cierlicko, Dębowiec, Frysztat, Golezów, Kończyce Wielkie, Puńców, Trzycieź). Rodzinne okolice opuścili zatem

41 ZAO, Urbarniální komise slezská, Opava, inv. č. 1113, sig. 19–28.

42 BiAT, Metryki ślubów. T. 1, s. 907.

43 Jan Zamarski odnotowany jako wójt Sibicy w latach 1782–1784; PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1718; PMMC, Metryki chrztów. T. 14 A cz. 1, s. 49.

44 Adam Kantor odnotowany jako wójt Markłowic w latach 1792–1794; BiAT, Metryki chrztów. T. 3, s. 315, 416.

45 Najnowszy biogram: MORYS-TWAROWSKI, Michael – PISZCZEK, Stanisław: Harwot Jerzy (1853–1907). In: RIN-PISZCZEK, Ewa – PUDEŁOCKI, Tomasz – SICIĄK, Anna (eds.): *Przemyski Słownik Biograficzny*, 3. Przemysł 2016, s. 76–80.

najprawdopodobniej następujący mężczyźni z rodu Suchanków: Maciej (I.3), pojawiający się w źródłach jedynie przy okazji przyjmowania kolejnych należnych mu rat za ojcowskie dziedzictwo, Jerzy (I.8), który sprzedał w 1733 roku grunt swojemu najmłodszemu bratu Mateuszowi, i Andrzej (I.9) oraz – z mniejszym prawdopodobieństwem – Jan (I.19) i Jan (II.12), chociaż dwaj ostatni mogli umrzeć w dzieciństwie (należy zaznaczyć, że Jan, I.19, był katolikiem).

VII. Daleki byłbym od ujęć statystycznych, gdyż próba jednej rodziny jest niewątpliwie niewystarczająca. Przykład wyznaniowych wyborów Suchanków z Brzezówki pozwala jednak na wyciągnięcie kilku wniosków.

Po 1709 roku, kiedy założono Kościół Jezusowy w Cieszynie, możemy odnotować więcej konwersji z protestantyzmu na katolicyzm, chociaż po części wynikało to z przyczyn obiektywnych. Po prostu w związku ze wzrostem liczby ludności na Śląsku Cieszyńskim istniało większe grono potencjalnych konwertytów.

Sytuacja majątkowa nie wpływała na wybory wyznaniowe, przynajmniej w miejscowości należącej do Komory Cieszyńskiej i położonej w niewielkiej odległości od Cieszyna. Możemy wskazać właścicieli gruntów, którzy przeszli na katolicyzm, jak i takich, którzy pozostali protestantami. Podobnie ma się rzecz w gronie osób bezrolnych.

Na uwagę zasługują konwersje Marii, wdowy po Jerzym Suchanku, i jej córki-imienniczki. Maria Suchankowa była biedną wdową (jej mąż nie posiadał gospodarstwa), w dodatku raczej nie cieszącą się uznaniem w wiejskim środowisku. Kiedy w czerwcu 1773 roku przechodziła na katolicyzm, była mniej więcej w szóstym miesiącu ciąży z nieślubnym dzieckiem. Również jej nastoletnia córka już po przejściu na katolicyzm doczekała się pozamałżeńskiego potomka. Po wydaniu Patentu Tolerancyjnego w 1781 roku, kiedy pojawiła się możliwość powrotu do protestantyzmu, nie skorzystała z tej możliwości. Świadczyć to może o tym, że zmiana wyznania była samodzielną decyzją wówczas nastoletniej dziewczyny.

Patrząc na całość rodziny Suchanków z Brzezówki, po 1781 roku możemy wskazać wyraźnie jedną linię katolicką, wywodzącą się od Mateusza (I.15), i drugą protestancką, wywodzącą się od Jerzego (II.5). Kluczową rolę odegrało wyznanie małżonek. Mateusz ożenił się z katoliczką, jego synowie – wychowani w wierze katolickiej – także wzięli ślub z katoliczkami. Jerzy ożenił się z protestantką. Jego dzieci z jednym wyjątkiem pozostały protestantami, synowie żenili się z protestantkami (do tego grona zaliczam też *źle wychowane* – formalne katoliczki, a faktyczne luteranki). Inaczej mówiąc, protestantami w 1781 roku pozostali tylko ci Suchankowie, których przodkowie w czterech poprzednich pokoleniach wzięli ślub z współwyznawcami.

Katolicy, chcący wychować swoje dzieci w wierze katolickiej, mogli wiązać się bez żadnych konsekwencji z protestantami. Protestanci, którzy pragnęli, aby ich potomstwo było luteranami, musieli ograniczać krąg potencjalnych współmałżonków do grona współwyznawców⁴⁶.

Analiza wyborów wyznaniowych przedstawicieli chłopskiej rodziny Suchanków z Brzezówki pozwala wysunąć hipotezę, że o obliczu wyznaniowym księżących (kameralnych) wiosek w pobliżu Cieszyna w okresie kontrreformacji decydowali sami mieszkańcy, chociaż poddawani rozmaitym naciskom, aby konwertowali na katolicyzm.

⁴⁶ Zawężanie kręgu potencjalnych partnerów do grona współwyznawców było zjawiskiem, jak się zdaje, dość silnym w religijnych rodzinach protestanckich. Przykładowo Helena Sztwiertniówna (ur. 1911), córka i wnuczka

8. **Jerzy** ch. 8 IV 1693 †po 12 XI 1733⁵⁴
9. **Andrzej** ch. 24 X 1694⁵⁵
10. **Anna** ch. 25 IV 1696⁵⁶
11. **Zofia** ch. 14 V 1697⁵⁷
12. Jan (Suchanek vel Wenglarz) ch. 14 I 1699 †12 XII 1742 x 27 IX 1719 Zuzanna, wdowa po Jerzym Hadynie †1 XII 1742⁵⁸
13. **Maria** ch. 24 X 1700 x 28 VI 1734 Wawrzyniec Kawolek⁵⁹
14. Maciej ch. 15 X 1702 †najpóźniej 1754 x przed 1741 Maria N.⁶⁰
15. Mateusz ch. 10 VI 1704 †19 II 1779 x 26 IV 1732 Anna Pyrczała ch. 1 VII 1708 (Gumna)⁶¹
16. Jadwiga ch. 11 III 1708 x 10 II 1732 Jakub Banot⁶²
17. Zuzanna ch. 21 VI 1711 x 9 X 1746 Andrzej Kołder z Sibicy⁶³
Dzieci Jana (12)
18. **Maria** ch. 3 I 1720⁶⁴
Dzieci Macieja (14)
19. **Jan** ch. 23 XII 1741⁶⁵
Dzieci Mateusza (15)
20. **Anna** ch. 18 II 1733 †15 III 1733⁶⁶
21. **Andrzej** ch. 22 VIII 1734 x 5 V 1760 Ewa Matloch ch. 15 X 1741 (Markłowice)⁶⁷

⁵⁴ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 17. Ostatnie wystąpienie w źródłach – APC, KC, sygn. 1942/8, k. 230–230v.

⁵⁵ PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 32.

⁵⁶ Tamże, s. 45.

⁵⁷ Tamże, s. 54.

⁵⁸ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 70. Podwójne nazwisko – APC, KC, sygn. 1942/8, k. 262v. Zgon – PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 456. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 134. Żona – PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 456.

⁵⁹ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 86. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 308.

⁶⁰ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 133. Zgon – w 1754 roku jego żona występuje w źródłach jako wdowa; APC, KC, sygn. 1942/8, k. 230v. O ślubie brak informacji w metrykach parafii rzymskokatolickich w Cieszynie, Puńcowie, Kończycach Wielkich, Cierlicku, Frysztacie, Wędryni i Trzyciezu.

⁶¹ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 133. Zgon – PMMC, Metryki zgonów. T. 4 A, s. 84. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 288. Żona – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 195.

⁶² Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 8, s. 189. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 387 (jako Jadwiga Noga); por. PMMC, Spis mieszkańców parafii rzymskokatolickiej św. Marii Magdaleny w Cieszynie z ok. 1752 r.

⁶³ Filiacja i chrzest – BiAT, Metryki chrztów. T. 1, s. 38 (wg starej paginacji 36). Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 10.

⁶⁴ PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 52.

⁶⁵ Tamże. T. 11, s. 229.

⁶⁶ Tamże. T. 10, s. 442; PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 327.

⁶⁷ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 18. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 207. Żona – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 226.

22. *Jerzy* ch. 12 I 1736 x 26 I 1762 Katarzyna z domu Bardoń, wd. po Andrzeju Foberze †22 XII 1781⁶⁸
23. *Maria* *ok. 1738/1740⁶⁹
24. *Zuzanna* ch. 28 II 1743 †przed 1753⁷⁰
25. *Ewa* *ok. 1743/1745 x 20 I 1765 Jakub Matloch z Markłowic⁷¹
26. *Jakub* ch. 18 II 1748 †13 V 1815 (Hażlach) x 23 X 1768 Zuzanna Matloch ch. 30 I 1745 (Markłowice) †1 IV 1816 (Hażlach)⁷²

Dzieci Andrzeja (21)

27. *Maria* ch. 21 VIII 1761⁷³
28. *Jerzy* ch. 13 I 1763 x 2 IX 1788 Anna Sojka⁷⁴
29. *Ewa* ch. 15 XII 1769⁷⁵
30. *Anna* ch. 12 VII 1773⁷⁶
31. *Jan* ch. 21 IV 1775⁷⁷ (zap. †przed 13 III 1833 [Pogwizdów] x Anna Wenglorz)⁷⁸
32. *Paweł* ch. 14 XI 1776 †przed 25 XI 1782⁷⁹
33. *Zuzanna* ch. 14 X 1779⁸⁰

⁶⁸ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 55. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 250. Żona – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 388; PMMC, Metryki zgonów. T. 4 A, s. 125.

⁶⁹ Filiacja i data urodzenia – PMMC, Spis mieszkańców parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie z ok. 1752 roku. Ze spisu wynika, że miała 12 lat i była o 2 lata młodsza od Jerzego (ur. 1736), o 4 lata od Andrzeja (ur. 1734), a 8 lat starsza od Jakuba (ur. 1748).

⁷⁰ PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 268. Niewymieniona w: PMMC, Spis mieszkańców parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie z ok. 1752 roku.

⁷¹ Filiacja i data urodzenia – PMMC, Spis mieszkańców parafii rzymskokatolickiej pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie z ok. 1752 roku (miała mieć 7 lat, być 3 lata starsza od ur. w 1748 Jakuba i o 7 lat młodsza od ur. w 1736 Jerzego). Filiacja i ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 312.

⁷² Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów, t. 11, s. 399. Zgon – KCC, Metryki zgonów parafii rzymskokatolickiej pw. św. Michała Archanioła w Kończycach Wielkich, t. 2 (1780–1822), Hażlach, s. 67. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 398. Żona – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 321; KCC, Metryki zgonów parafii rzymskokatolickiej pw. św. Michała Archanioła w Kończycach Wielkich, t. 2 (1780–1822), Hażlach, s. 69.

⁷³ PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 824. Jej rodzicami chrzestnymi byli Ewa Suchankowa, ewangeliczka, i Jerzy Czudek, katolik.

⁷⁴ Tamże, s. 884. PJNP, Metryki ślubów – Pogwizdów, Brzezówka, Markłowice 1785–1878, Brzezówka, s. 2.

⁷⁵ PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1234. Jej rodzicami chrzestnymi byli Jerzy Czudek i Zuzanna, żona Jakuba Suchanka.

⁷⁶ Tamże, s. 1386. Jej rodzicami chrzestnymi byli Andrzej Czudek i Maria, żona Jerzego Czudka.

⁷⁷ Tamże, s. 1452. Jego rodzicami chrzestnymi byli Jerzy Czudek i Ewa, żona Andrzeja Czudka.

⁷⁸ APC, KC, sygn. 1942/30, Księga gruntowa Pogwizdowa i Błogocic 1764–1879, cz. 2, k. 39v–40v.

⁷⁹ PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1504. Wprawdzie w metryce jako imię matki wpisano Maria, ale jest to zapewne pomyłka wpisującego księdza. Na filiację Pawła wskazuje miejsce urodzenia (Brzezówka nr 10). Sam wpis sprawia wrażenie niedbałego – ksiądz nie wpisał nazwiska panińskiego (a zamierzał, na co wskazuje wpis *Marianna nata*).

⁸⁰ PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1602.

34. *Paweł* ch. 25 XI 1782⁸¹

Dzieci Jerzego (22)

35. *Jan* ch. 24 IV 1763⁸²

Dzieci Jakuba (26)

36. *Jan* ch. 28 IV 1769⁸³

37. *Maria* ch. 20 II 1771⁸⁴

38. *Anna* ch. 8 I 1773 x 24 XI 1793 Mateusz Szydłowski z Krasnej⁸⁵

39. *Jerzy* ch. 3 XI 1775⁸⁶

40. *Andrzej* ch. 14 IX 1777 †10 XI 1810 (Hażlach) x 12 XI 1805 Ewa Tomiczek ch. 20 VII 1785 (Przykopa, Cieszyn) †3 IV 1840 (Hażlach) (2v. 18 II 1811 *Paweł Żyła* z Kończyc Wielkich)⁸⁷

41. *Paweł* ch. 10 X 1780 †13 IV 1840 (Bobrek) x 19 V 1804 Zuzanna Matloch ch. 23 V 1783 (Brandys) †28 IV 1843 (Bobrek)⁸⁸

42. *Maria* ch. 5 I 1784 †przed 1820 x 27 I 1805 *Paweł Hes* z Brzezówki⁸⁹

43. *Jakub* ch. 11 IV 1787⁹⁰

II. Linia potomków Jerzego Białka vel Suchanka

1. **Jerzy** †krótco przed 3 IV 1696 x 25 II 1680 Zofia, wdowa po *Wacławie Suchanku* (I.2)⁹¹

Dzieci Jerzego (1)

⁸¹ Tamże. T. 14 A cz. 1, s. 5.

⁸² Tamże. T. 12, s. 897.

⁸³ Tamże. T. 13, s. 1204.

⁸⁴ Tamże, s. 1293.

⁸⁵ Filiacja i chrzest – PMMC, *Metryki chrztów*. T. 13, s. 1366. Ślub – PMMC, *Metryki ślubów*. T. 7 B, Krasna, s. 5.

⁸⁶ PMMC, *Metryki chrztów*. T. 13, s. 1470. Jego rodzicami chrzestnymi byli Tomasz Sojka i Anna Wenglorzowa.

⁸⁷ Filiacja i chrzest – PMMC, *Metryki chrztów*. T. 13, s. 1531 (w metryce błędnie podano nazwisko panieńskie matki (*Barduniowa*). Zgon – KCC, *Metryki zgonów parafii rzymskokatolickiej pw. św. Michała Archanioła w Kończycach Wielkich*, t. 2 (1780–1822), Hażlach, s. 60. Ślub – PMAKW, *Metryki ślubów*. T. 2, Hażlach, k. 32. Żona – PMMC, *Metryki chrztów*. T. 14 A cz. 1, s. 101; PMAKW, *Metryki ślubów*. T. 2, Hażlach, k. 40; KCC, *Metryki zgonów parafii rzymskokatolickiej pw. św. Michała Archanioła w Kończycach Wielkich*, t. 2 (1780–1822), Hażlach, s. 109.

⁸⁸ Filiacja i chrzest – PMMC, *Metryki chrztów*. T. 13, s. 1636. Zgon – PMMC, *Metryki zgonów*. T. 6 B, Bobrek, s. 13. Ślub – PMMC, *Metryki ślubów*. T. 7 B, Bobrek, s. 21. Żona – PMMC, *Metryki chrztów*. T. 14 A, cz. 1, s. 98; PMMC, *Metryki zgonów*. T. 6 B, Bobrek, s. 23.

⁸⁹ Filiacja i chrzest – PMMC, *Metryki chrztów*. T. 14 A cz. 1, s. 45. Ślub – PMAKW, *Metryki ślubów*. T. 2, Hażlach, k. 31. Zgon – *Paweł Hes* z kolejnego małżeństwa z Katarzyną miał syna Józefa, który był pełnoletni w 1837 roku; APC, KC, sygn. 1942/271, k. 54v–55.

⁹⁰ PJNP, *Metryki chrztów* – Pogwizdów, Brzezówka, Markłowice 1785–1816/1821, Brzezówka, s. 4.

⁹¹ Zgon – PMMC, *Metryki zgonów*. T. 1, s. 22 (jako Jerzy Białek; podano datę pogrzebu). Ślub – PMMC, *Metryki ślubów*. T. 3, s. 185 (jako Jerzy Białek).

2. **Andrzej** ch. 31 VIII 1681 †między IX 1718 a 12 VI 1719 x przed 1714 Ewa N.⁹²
3. **Zuzanna** ch. 31 VIII 1681 (x 2 VII 1705 Jerzy Siestrzonek?)⁹³
4. **Adam** *ok. 1685? †6 IV 1734 x 30 X 1712 Elżbieta Sysłowa, wdowa z Brzezówki⁹⁴
5. **Jerzy** ch. 9 II 1687 †przed 15 X 1769 x 9 VII 1722 Anna Hadena⁹⁵
Dzieci Andrzeja (2)
6. **Maria** ch. 19 III 1714⁹⁶
7. **Wawrzyniec** *1717 lub 1718 †18 II 1723⁹⁷
8. **Ewa** ch. 24 IV 1719 x 1. 28 VII 1743 Jan Pszczółka z Krasnej x 2. 27 X 1754 Andrzej Pelar z Boguszowic⁹⁸
Dzieci Adama (4)
9. **Elżbieta** ch. 14 IX 1713⁹⁹
Dzieci Jerzego (5)
10. **Mateusz** ch. 15 VIII 1723 †między IX 1769 a XII 1774 x 1 IX 1750 Zuzanna Pawlicza z Brzezówki †3 XII 1792 (Sibica)¹⁰⁰
11. **Maria** ch. 24 I 1725 x 13 X 1750 Jan Dziadek z Brzezówki¹⁰¹
12. **Jan** ch. 7 X 1726¹⁰²
13. **Jerzy** ch. 20 III 1729 †między 26 VIII 1765 a 15 XII 1770 x przed 1756 Maria Piech *ok. 1731 (Knaj) †1 IV 1781¹⁰³

⁹² Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 7, s. 48. Datę zgonu wyznacza data narodzin pogrobowej córki – PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 25–26.

⁹³ PMMC, Metryki chrztów. T. 7, s. 48. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 4, s. 163 (panna młoda określona jako Zuzanna Białek z Brzezówki).

⁹⁴ Filiacja i data urodzenia hipotetyczna. Zgon – PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 333. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 22.

⁹⁵ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 7, s. 116. Nie żył już 15 X 1769 – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 422. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 179.

⁹⁶ PMMC, Metryki chrztów. T. 9, s. 154 (tutaj jako Andrzej Białek).

⁹⁷ Tamże, Metryki zgonów. T. 2, s. 199 (według metryki zgonu, zmarł w wieku ok. 4 lat).

⁹⁸ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 25–26. Pierwszy ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 5, s. 417; por. MORYS-TWAROWSKI: Pszczółkowie z Krasnej koło Cieszyna, s. 101 przypis 47. Drugi ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 130.

⁹⁹ PMMC, Metryki chrztów. T. 9, s. 114.

¹⁰⁰ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 147. Data zgonu – termin początkowy wyznacza data chrztu jego syna Jana, gdzie brak informacji o śmierci ojca. Brak wzmianki o śmierci Mateusza w metrykach zgonów parafii rzymskokatolickiej w Cieszynie od 1775 roku, zatem musiał zostać odnotowany w zaginionej księdze doprowadzonej do końca 1774 roku. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 73. Żona – PMMC, Metryki zgonów. T. 4 A, Sibica, s. 6.

¹⁰¹ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 200a. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 75.

¹⁰² PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 253.

¹⁰³ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 341. Jako zmarły odnotowany 16 XII 1770 – PMMC, Księga nawróconych z lat 1718–1850, niepaginowana. Żona – PMMC, Księga nawróconych z lat 1718–1850, niepaginowana; PMMC, Metryki zgonów. T. 4 A, s. 115 (według metryki zgonu żyła 50 lat).

14. **Jakub** ch. 21 IV 1731 †13 XI 1731¹⁰⁴
15. **Maciej** ch. 27 I 1733 †przed 21 XI 1765 x 23 I 1758 Ewa Piwko z Kończyc Wielkich ch. 14 I 1736 (Hażlach)¹⁰⁵
16. **Paweł** ch. 8 I 1736 †8 V 1737¹⁰⁶
17. **Elżbieta** ch. 3 IV 1738 x 3 VI 1760 Michał Widenka z Hażlacha¹⁰⁷.
18. **Anna** ch. 18 XI 1741¹⁰⁸
19. **Andrzej** ch. 30 IV 1744 x 1. Ewa Janiura †między III 1768 a 15 X 1769 x 2. 15 X 1769 Maria Ryba z Pastwisk ch. 28 IV 1744 (Brandys) †12 VII 1787 (Bobrek)¹⁰⁹.

Dzieci Mateusza (10)

20. **Anna** ch. 5 V 1752 x 1. 9 XI 1779 Jana Zamarski z Sibicy x 2. 8 II 1802 Andrzej Grycki z Kamieńca¹¹⁰
21. **Maria** ch. 23 XII 1753 †7 III 1830 (Krasna) x 29 I 1786 Jerzy Kluz¹¹¹.
22. **Zuzanna** ch. 19 I 1756 †po 1794 (Markłowice?) x 20 XI 1781 Adam Kantor z Markłowic¹¹²
23. **Ewa** ch. 20 VIII 1758 (x przed 1794 Jan Majętny z Brzezówki?)¹¹³
24. **Katarzyna** ch. 1 V 1761¹¹⁴
25. **Jadwiga** ch. 11 VIII 1763 †17 III 1806 (Sibica) x 25 IX 1791 Jan Welszar z Sibicy¹¹⁵
26. **Helena** ch. 9 IX 1765¹¹⁶

¹⁰⁴ PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 401; PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 311.

¹⁰⁵ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 10, s. 440. Ślub – PMAKW, Metryki ślubów. T. 1, s. 78. Jego żona jako wdowa 21 XI 1765 – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 1025. Żona – PMAKW, Metryki chrztów. T. 1, księga niepaginowana.

¹⁰⁶ PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 55; PMMC, Metryki zgonów. T. 2, s. 367.

¹⁰⁷ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 111. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 209–210; PMAKW, Metryki ślubów. T. 1, s. 82.

¹⁰⁸ PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 227. Jej rodzicami chrzestnymi byli Jerzy Herman i Zuzanna Banotowa.

¹⁰⁹ Tamże, s. 304. Nazwisko panięskie pierwszej żony – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 1025; T. 13, s. 1155. Drugi ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 422. Druga żona – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 304; PMMC, Metryki zgonów. T. 4 B, Bobrek, s. 2.

¹¹⁰ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 11, s. 525. Pierwszy ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 631. Drugi ślub – PMMC, Metryki ślubów, t. 7 A, Sibica, s. 11.

¹¹¹ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 570. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 7 A, Sibica, s. 1. Zgon – PMMC, Metryki zgonów. T. 5 A, Sibica, s. 17.

¹¹² Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 637. Ślub – BiAT, Metryki ślubów. T. 1, s. 907; PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 668 (tam data 26 XI 1781). Zgon – ostatnie znane dziecko ochrzczono 11 V 1794; BiAT, Metryki chrztów. T. 3, s. 416.

¹¹³ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 705. Jan Majętny, komornik w Brzezówce, miał z Ewą Suchankówną syna Jerzego, chrzest 28 IX 1794 – BiAT, Metryki chrztów. T. 3, s. 430.

¹¹⁴ PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 810.

¹¹⁵ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 908. Ślub – BiAT, Metryki ślubów. T. 1, s. 1045; PMMC, Metryki ślubów. T. 7 A, Sibica, s. 5. Zgon – PMMC, Metryki zgonów. T. 4 A, Sibica, s. 16.

¹¹⁶ PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 1016.

27. **Jan** ch. 3 IX 1769 †8 IV 1822 (Ligota Alodialna) x 21 X 1793 Ewa Krząszcz †9 IV 1837 (Ligota Alodialna)¹¹⁷

Dzieci Jerzego (13)

28. **Maria** ch. 29 IV 1756 x 8 VII 1781 Jerzy Tomiczek z Bobrku¹¹⁸ (ich córka Ewa poślubiła Andrzeja Suchanka, I.40)

29. **Jerzy** 30 I 1764 roku †przed 23 VIII 1765¹¹⁹

30. **Ewa** ch. 30 I 1764¹²⁰

31. **Jerzy** ch. 23 VIII 1765¹²¹

Nieślubna córka Marii, wdowy po Jerzym (13)

32. **Anna** ch. 3 IX 1773 x 24 VI 1796 Paweł Siostrzonek z Ligoty Alodialnej¹²²

Dzieci Macieja (15)

33. **Anna** ch. 26 I 1759 x 11 VII 1781 Jerzy Dziadek z Brzezówki¹²³.

34. **Paweł** ch. 31 XII 1760¹²⁴

Dzieci Andrzeja (19)

35. **Andrzej** ch. 21 XI 1765 †przed 27 XI 1774¹²⁵

36. **Anna** ch. 23 III 1768¹²⁶

37. **Józef** ch. 30 I 1771 (Kamieniec) †przed 15 I 1809¹²⁷

38. **Andrzej** ch. 27 XI 1774 (Brandys) †11 XI 1776 (Brandys)¹²⁸

39. **Zuzanna** ch. 2 II 1779 (Bobrek) x 1. 10 VI 1804 Paweł Rakowski †25 II 1806 (Krasna) x 2. 5 VIII 1806 Jerzy Spratek z Cisownicy¹²⁹

¹¹⁷ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1220. Zgon – PMMC, Metryki zgonów. T. 5 A, Ligota, s. 5. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 7 A, Ligota, s. 5. Zgon żony – PMMC, Metryki zgonów. T. 6 B, Ligota, s. 1.

¹¹⁸ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 646. Ślub – PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 661.

¹¹⁹ PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 932.

¹²⁰ Tamże, s. 932.

¹²¹ Data zgonu – APC, KC, sygn. 1942/8, k. 124v–125. Żona – BiAT, Metryki chrztów. T. 3, s. 331 (wg starej numeracji 330), 504, 725, 803.

¹²² Nieślubna córka Marii, wdowypojerzym, i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1395. Córka Jerzego i ślub – ZAO, SMSK, sign. Ka VII 14, Metryki ślubów parafii rzymskokatolickiej pw. św. Trójcy w Cierlicku 1784–1827, k. 55.

¹²³ PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 714; PMMC, Metryki ślubów. T. 6, s. 661.

¹²⁴ PMMC, Metryki chrztów. T. 12, s. 792.

¹²⁵ Tamże, s. 1025.

¹²⁶ Tamże. T. 13, s. 1155.

¹²⁷ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1290. Data zgonu – 15 I 1809 jego młodszy brat został nazwany jedynym synem swojego ojca; BiAT, Metryki ślubów. T. 2, s. 133.

¹²⁸ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1436. Data zgonu – PMMC, Metryki zgonów. T. 4 A, s. 42.

¹²⁹ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1579. Pierwszy ślub – BiAT, Metryki ślubów. T. 2, s. 54; PMMC, Metryki ślubów. T. 7 B, Krasna, s. 9. Data zgonu pierwszego męża – PMMC, Metryki zgonów. T. 4 B, Krasna, s. 14. Drugi ślub – BiAT, Metryki ślubów. T. 2, s. 93.

40. Jan ch. 22 IX 1782 (Bobrek) x 15 I 1809 Zuzanna, wdowa po Andrzeju Zyderze z Puńcowa¹³⁰

Summary

Tales of Counter-Reformation in Cieszyn Silesia: How the Suchanek Family of Brzezówka Changed Their Denomination in the 17th and 18th Century

Michael Morys-Twarowski

In 1653, the Habsburgs took direct control of the Duchy of Těšín and in the following year, they launched decisive Counter-Reformation efforts. The Treaty of Altranstädt (1707) brought some relief to the Protestant population. The treaty allowed them to build a church in Cieszyn. But it was not until 1781 that Emperor Joseph II issued the Patent of Toleration, thus putting an end to the Counter-Reformation in the region.

This article examines the denominational choices of representatives of the Suchanek family who resided in the village of Brzezówka (now in the Cieszyn district), belonged to the Teschener Kammer (Komora Cieszyńska, Těšínská komora), a princely state under the control of the Habsburg family. The family's genealogy was reconstructed thanks to parish registries and land registries, and includes 82 persons (not including spouses). At the end of the 17th century, it was a purely Protestant family. The first documented case of conversion took place in 1696. By 1781, a total of 9 people converted to Catholicism. Contrary to existing claims made in literature, research has failed to indicate any relationship between property status (possession of a farm) and the religious choices of the Suchanek family. Choosing a spouse of the same denomination guaranteed raising children in the Protestant faith (even despite signing a document obliging a Catholic to raise their offspring as Catholics). An analysis of the religious choices of the peasant Suchanek family from Brzezówka allows us to hypothesize that the people living in the Cieszyn area during the Counter-Reformation – although subjected to various pressures to convert to Catholicism – defied those pressures and chose to decide their denomination for themselves.

¹³⁰ Filiacja i chrzest – PMMC, Metryki chrztów. T. 13, s. 1726. Ślub – Parafia rzymskokatolicka pw. św. Jerzego w Puńcowie, Metryki ślubów. T. 2, Puńców, s. 16 (jako Jerzy Jan syn Andrzeja); BiAT, Metryki ślubów. T. 2, s. 133 (jako Jerzy, syn Jana).